

कर्म-विभाग



भिक्षु असृतानन्द



“पञ्चा नरानं रत्नं”

(प्रज्ञा नरया रत्न खः)

चूलकम्म विभङ्ग सुत्तं

अनुवादक

भिक्षु अमृतानन्द

प्रकाशक

भिक्षु महानाम,
महाबोधि सभा,
सारनाथ, बनारस ।

प्रकाशक—

मिन्नु महानाम,

महाबोधि सभा,

सारनाथ, बनारस ।

बुद्ध सम्बत् २४८७

विक्रम सम्बत् २०००

ईस्वी सन् १९४३

मुद्रक—

श्रीअपूर्वकृष्ण बसु,

इंडियन प्रेस, लिमिटेड,

बनारस-ब्रांच ।

निवेदन

थौं थव मङ्गिमनिकाय ले चाँगु चिकिचाधंगु 'चूल कम्मविभङ्ग' पैगु सूत्र छपु अनुवाद याना: भक्तपिनिगु न्होने उप स्थित् यांदुगु जिगु अहो भाग्य खः । थुगु सूत्र अनुवाद यांतः मुख्य कारण कालिम्पोङ्गे चोँह्वा छद्द शाक्य उपासक जुल । व शाक्य उपासक यागु प्रेरणा यातः स्वीकार याना: थमं सः सःथें अनुवाद यानागु जुल ।

थव सफू संशोधन यानाविज्याकःह्वा पूयवर कर्मस्थानाचार्य श्री महाप्रज्ञा स्थविर हे खः । अतएव थव सफूतो भाषा संशोधन याना सफुयातः अमूल्य याना विज्याकःह्वा वस्पोल हे खः । थुके जिगु ज्या जा केवल अनुवाद मात्र खः । वस्पोल याःगु संशोधन व वाक्य-पद यागु सरलता तथा सुन्दरता—व्वना यंकूलिसे भक्त पिसहे पूर्णरूप सियावयू ।

थव छगू भक्तपिंके जिं निवेदन याना कि थःगुहे भाषा जुसानं गुलिं गुलिं शब्द मथूगु नं देफु । मथूगु दत्त धका वीर्य-उत्साह हीन याना सफू मसोसें तोता छेगु मखुं; उके यातः हे बार बार सोया यंकल धासा अवश्यनं थुयावयू । गथे जुया छुं गुगु शब्द थवीकेहे मफुत धासा—स्यू सः पिंके न्यनास्वेगु—मां याके प्रेम दुपिनिगु कर्तव्य खः ।

थुके मुख्यनं कर्मयागु खं चिकिचाधंगु विभाग याना: भगवानं आज्ञाजुया विज्याना तःगु सूत्र या अनुवाद व भी वौद्ध

भक्त पिसं बुद्ध भगवान् या प्रति 'थुगुकथं' श्रद्धातयाः पूजा भाव
भक्ति यांगु धैगु खँ संचित्त रूपं प्रकाश यानागु दु । भाषा यागु
दोष माला मसोसें—लेखक यागु मानसिक दुःखता तथा भक्त
पिनिगु अप्रस प्रेरणा याःना चोंगु याचना यातः स्वीकार याना
काई धैगु अनन्त आशा यानागु जुल ।

श्व सफू या नितिं थःगु रोगजुया चोंगु शरीर यातः परवाह
मतसें संशोधन याना बिज्याकःह वस्पोल पूज्य स्थविर या प्रति
सर्वदा कृतज्ञ जुया च्वना । वर्थेतुं श्व सफू प्रकाश यांगु ली
मुख्य कारण जूह शाक्य उपासक यातः नं हृदयं नसें धन्यवाद
यानागु जुल । हानं किजा महानाम भित्तु यातःनं हार्दिक धन्य
वाद यानागु जुल, गुह्यसें श्व सफू प्रकाश यांतः तच्चोगु परिश्रम
याना बिज्यागु खः ।

भिक्षु अमृतानन्द

नेपाली-बौद्धशिक्षालय
कालिम्पोङ्ग, दार्जिलिङ्ग
आश्विन कृष्ण ९, वार ४
वि० सं० २०००

“नमो तस्मै भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स”

चूलकम्म विभङ्ग सुत्तं

यथे जिं न्यनागु दु कि—छगू समये भगवान् बुद्ध आवस्ती स
अनाथपिण्डक या आराम-जेतवन महाविहारे विहार याना
विष्यागु जुल ।

उगु वखते अन तोदेय्यपुत्र ‘शुभ’ धैह माणव—भगवान् याथां
उपस्थित जूवन । वनाः भगवान् नाप सम्मोदन यात । सम्मोदन
यानाः सारणीयगु खँ ल्हाँ सिधेका यथा योग्यगु थासे फेटुत । व
फेट्हा ‘शुभ’ धैह माणव भगवान् याके यथे निवेदन यातः —

“भो गौतम ! छु हेतुं खः गुगुकारणं खः, गुगुखः थ्व लोके
मनुष्य हे जूसानं उके उच्चा-निच्चा खने-दुगु ? भो गौतम ! थ्व
लोके मनुष्यपीं आयु ताःहाकःपीं नं खनेदु, ० चिकि हाकःपीं नं
खनेदु । अत्यन्त रोगीपीं नं खनेदु, निरोगीपीं नं खनेदु ।
लाऊन् बांलापीं नं खनेदु, ० बांमलापीं नं खनेदु । समर्थ दुपीं
नं खनेदु, असमर्थपीं नं खनेदु । धनीपीं नं खनेदु, दरिद्रपीं नं
खनेदु । नीचकुलपीं नं खनेदु, उच्चकुलपीं नं खनेदु । बुद्धि
दुपीं नं खनेदु, ० मदुपीं नं खनेदु । भो गौतम ! छु हेतुं खः
गुगुकारणं खः, मनुष्य हे जूसानं थुजोगु प्रकारं उच्चा-निच्चा
खनेदुगु ?”

भगवानं—“हे माणव ! ध्व लोके सकल सत्वपिनि थःथःगु कर्म खः । दुःख-सुख भोग यांगु नं कर्म यागु हे अंश खः । थःगु गति नं कर्म हे खः । थः थिथि नं कर्म हे खः । शरण वनेगु थानं कर्म हे खः । प्राणी पित्त उच्च-नीच यागु अलग-अलग छुटे याइह्य नं कर्म हे खः ।”

माणवं—“भो गौतम ! ध्व छल्पोलं संचित याना कना बिज्यागु जिं बांलाक ध्वीका कांमफु । भन्ते, भगवान् ! यदि जिं ध्वीके फैंकथं छल्पोलं विस्तार पूर्वक आझाजुया बिज्यात धासा अतिकं हे उत्तम जुई ।”

भगवानं—“अथे जुसा हे माणव ! बांलाक मनतया न्येाँ जिकने ।”

“ज्यू हवस् ! भन्ते !” धका तोदेय्य पुत्र शुभ माणवं भगवान् यातः उत्तर विल ।

भगवानं आझाजुया बिज्यात—“हे माणव ! सुं गुह्य स्त्री वा पुरुष प्राणीघात याइह्य, ग्यानापुसे चोंक हिभ्याःगु लाहाह्य, श्यांगु पालेगु ली सदानं मनबिया ज्वीह्य, सुप्राणिपित्तः नं दयाभाव मदुह्य । थुजोगु प्रकारं पाप याना सनाज्वीह्य पापी शिनाली अपाय दुर्गति विनिपात नके पतन जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्म जूवल धासानं—जन्म जूजूथां आयु आपा दैमखु । हे माणव ! ध्व हिंसा यागुमार्ग गुगुखः व आयु ले हानि यायिगु खः । ०...

पुनर्वार हे माणव ! सुं गुह्य स्त्री वा पुरुष प्राणिघात यांगु ज्या यातः तोता ० अलग जुया च्वनी, दण्ड, शस्त्रपीं त्याग याई, पाप यांतः लज्या चाई, लोके सकल प्राणिपित्तः उपकार यांगु करुणा चित्त याना जुई । थुजोगु प्रकारं धर्म याना सनाज्वीह्य

धार्मिक व्यक्ति शिनाली सुगति स्वर्ग लोके उत्पन्न जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्मजूवल धासानं—जन्म जूजूथां आयु ताःहाकः जुई । हे माणव ! थ्व अहिंसा यागु मार्ग गुगुखः व आयु ताःहाकः यायिगु खः । ०.....

हे माणव ! सुंगुह्य स्त्री वा पुरुष प्राणी पित्तः लाहाटं वा कठि वा शस्त्रं प्रहार याना दुक्ख कष्ट बियू । ० थुजोगु प्रकारं पर यातः दुक्ख बिया ज्वीह्य पापी शिनाली अपाय दुर्गति विनिपात नके पतन जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्म जूवल धासानं—जन्म जूजू थां रोगी जुई । हे माणव ! थ्व पर पीड बिया ज्वीगु मार्ग गुगुखः व रोगी यायिगु खः । ०...

हे माणव ! सुंगुह्य स्त्री वा पुरुष क्रोधी (= तंमभिह्य) जुई, तमं यानाः थःतः थमं आपालं दुक्ख ज्वीका जुई । सुनानं छुं छगू जक धाःसानं तंम्वेकै, कोप पिकाई, चित्त दुखे जुया वहे खँ जक भल भल लुमंका च्वनी, कोप अपमान प्रकट याई । थुगु प्रकारं क्रोधी जुया ज्वीह्य मूर्ख शिनाली अपाय ० नके पतन जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्म जूवल धासानं—जन्म जूजू थां रूप बांमलाह्य जुया जन्मकाई । हे माणव ! थ्व क्रोध यागु मार्ग गुगुखः व रूप बांमलाकैगु खः । ०.....

हे माणव ! सुंगुह्य स्त्री वा पुरुष अक्रोधी द्वेष मदुह्य, न्हाह्य-सेनं न्हागुहे धासानं तंम्वेकै मखुह्य, न कोप पिकाई, न मन दुखेयाई, न रजागु खँ यातः मती तयातई; कोप-द्रोह-मयोगु भाव-विश्वास मदुगु भाव, थुजा थुजागु लक्षण दैमखु । थुगु प्रकारं व्यवहार याजूह्य व्यक्ति शिनाली सुगति स्वर्ग लोके उत्पन्न जूवनी । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्म जूवल धासानं—जन्म जूजूथां सुन्दर

रूप जुया जन्म काई । हे माणव ! ध्व अक्रोध ० यागु मार्ग गुगुखः व सुन्दर रूप यायिगु खः । ०.....

हे माणव ! सुंगुह्म स्त्री वा पुरुष ईर्ष्यालु (= मोय् मफुह्म सहयां मफुह्म) जुई, पर-जन या लाभ सत्कार गौरव मान्य वन्दना पूजा स ईर्ष्या याइह्म जुई । थुगु प्रकार याह्म व्यक्ति शिनाली ० नर्के पतन जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्म जूवल धासानं—जन्म जूजू थां अल्पशाख्य (= वाक् सिद्धि मदुह्म = असमर्थह्म) जुई । हे माणव ! ध्वः ईर्ष्या यागु मार्ग गुगुखः व अल्पशाख्य याइगु खः । ०.....

हे माणव ! सुंगुह्म स्त्री वा पुरुष परजन या लाभ सत्कार गौरव मान्य वन्दना पूजा स ईर्ष्या मयाइह्म जुई । न ईर्ष्या याई, न मनश्चक्रे, न ईर्ष्याबन्धन याई । थुगु प्रकार याह्म व्यक्ति शिनाली सुगति-स्वर्गलोके उत्पन्न जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्म जूवल धासानं—जन्म जूजू थां महाशाख्य (= वाक् सिद्धि दुह्म = समर्थह्म) जुई । हे माणव ! ध्व ईर्ष्या मयागु मार्ग गुगु खः व महाशाख्य याइगु खः । ०.....

हे माणव ! सुंगुह्म स्त्री वा पुरुष श्रमण ब्राह्मण पिन्तः—अन्न, पान, वस्त्र, यान, माला, गन्ध, विलेपन, शय्या, बाःस, प्रदीप आदि दान मयाइह्म जुई । थुगु प्रकार याह्म व्यक्ति शिनाली अपाय ० नर्के पतन जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्म-जूवल धासानं—जन्म जूजू थां धनहीनह्म दरिद्र जुया जन्म काई । हे माणव ! ध्व दान मयाइगु मार्ग गुगुखः व धनहीनह्म दरिद्र याइगु खः । ०...

हे माणव ! सुंगुह्म स्त्री वा पुरुष श्रमण ब्राह्मण पिन्तः—अन्न, पान, वस्त्र, यान, माला गन्ध, विलेपन, शय्या, बाःस, प्रदीप

आदि दान याइह जुई । थुगु प्रकार याह व्यक्ति शिनाली सुगति-
स्वर्ग लोके उत्पन्न जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्म जूवल धासानं-
जन्म जूजूथीं महा धनवान्ह धनी जुया जन्म काई । हे माणव !
थव दान बीगु मार्ग गुगुखः व धनी याइगु खः । ०.....

हे माणव ! सुं गुह्य स्त्री वा पुरुष मूर्ख अहंकारी जुई; नमस्कार
यां योग्यह यातः—नमस्कार याइमखु, दनाः आदर यां माःह
यातः—दनाः आदर याइमखु; आसनबी योग्यह यातः—आसन
बीमखु; लँ चिलाबी योग्यह यातः—लँ चिला बीमखु; सत्कार यां
योग्यह यातः सत्कार याइमखु; गौरव यां योग्यह यातः—गौरव
याइमखु; माने यां योग्यह यातः माने याई मखु; पूजा यां योग्यह
यातः—पूजा याइ मखु । थुगु प्रकार याह मूर्ख शिनाली
अपाय ० नके पतन जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्म जूवल
धासानं जन्म जूजूथीं नीच कुले जन्म काई । हे माणव ! थव
मूर्ख ० ज्वीगु मार्ग गुगुखः व नीच कुलीन याइगु खः । ०...

हे माणव ! सुं स्त्री वा पुरुष मूर्ख अहंकारी ज्वीमखु, नमस्कार
यां योग्यह यातः—नमस्कारयाई; दना आदर यां योग्यह
यातः—दना आदर याई; आसन बी योग्यह यातः—आसन बी;
लँ चिला बी योग्यह यातः—लँ चिला बी; सत्कार यां योग्यह
यातः—सत्कार याई; गौरव यां योग्यह यातः—गौरव याई; माने
यां योग्यह यातः—माने याई; पूजा यां योग्यह यातः—पूजा
याई । थुगु प्रकार याह शिक्षित व्यक्ति शिनाली सुगति स्वर्ग लोके
उत्पन्न जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्मजूवल धासानं—जन्म
जूजू थो रच्च कुले जन्म काइ । हे माणव ! थव शिक्षितज्वीगु =
स्तब्ध मज्वीगु मार्ग गुगु खः व रच्च कुलीन याई गुगुखः । ०...

हे माणव ! सुं गुह्य स्त्री वा पुरुष श्रमण ब्राह्मण पिनिगु
 न्होने उपस्थित जुया—“भन्ते ! ‘कुशल’ धैगु छु ? ‘अकुशल’
 धैगु छु ? दोष सहितगु छु ? दोष रहितगु छु ? सेवन यां मागु छु ?
 सेवन यां मज्जुगु छु ? छु याःसा जितः सदानं हित सुख जुई ?
 छु याःसा जितः सदानं अहित दुक्ख जुई ?” धका न्यनेगु वास्ता
 मदुह्य जुई । थुगु प्रकार याह्य व्यक्ति शिनाली अपाय ० नर्क लोके
 पतन जुई । ० यदि मनुष्य भूवने हे जन्म जूवल धासानं—जन्म
 जूजुयां निबुद्धिह्य जु या जन्मकाई । हे माणव ! थव श्रमण ब्राह्मण
 पिनिगु न्होने ० न्यनेगु वास्ता मयाइगु मार्ग गुगुखः व निबुद्धि
 याईगु स्तः । ०.....

हे माणव ! थुलि थव आयु आपाः मदैगु मार्ग—आयु आपाः
 मदुगु ली यंका बियू । आयु आपा दैगु मार्ग—आयु आपाः दुगुली
 यंका बियू । अधिक रोगी ज्वीगु मार्ग—अधिक रोगी ज्वीगुली
 यंका बियू । निरोगी ज्वीगु मार्ग—निरोगी ज्वीगुली यंका बियू । रूप
 वामलाकैगु मार्ग—रूप वामलाइगुली यंका बियू । रूप सुन्दर याइगु
 मार्ग—रूप सुन्दर ज्वीगुली यंका बियू । वाक्सिद्धि-समर्थ मदैगु
 मार्ग—वाक्सिद्धि-समर्थ मदुगुली यंका बियू । वाक्सिद्धि-समर्थ
 दैगु मार्ग—वाक सिद्धि-समर्थ दुगुली यंका बियू । दरिद्र याइगु
 मार्ग—दरिद्र ज्वीगुली यंका बियू । धनी याइगु मार्ग—महाधनी
 ज्वीगुली यंका बियू । नीच कुलीन याइगु मार्ग—नीच कुले यंका
 बियू । उच्च कुल याइगु मार्ग—उच्च कुले यंका बियू निबुद्धि याइगु
 मार्ग—मूर्ख ज्वीगुली यंका बियू । सुबुद्धि ज्वीगु मार्ग—सुबुद्धि
 ज्वीगु ली यंका बियू ।

चक्रिया निति हे माणव ! थव लोके सकल सत्त्वपिनि थःथःगु

कर्म खः । दुःख-सुख भोग यांगु नं कर्म यागु हे अंश खः ।
थःगु गति नं कर्म हे खः । थः थिथि नं कर्म हे खः । शरण वनेगु
थां नं कर्म हे खः । प्राणी पित्तः उच्च-नीच यागु अलग् अलग् छुटे
याइह्य नं कर्म हे खः ।

थुलिः भगवानं उपदेश याना बिज्यात । अन तोदेण्य पुत्र
'शुभ' माणवं सन्तोष जुसे स्तुतियात—

“धन्य ! भो गौतम !, धन्य ! भो सुगत ! छल्पोलं जितः
संक्षिप्तगु उपदेश यातः नं विस्तार यासे मथूगु ध्वीक उपदेश याना
बिज्यात । गथे तोपुया तःगु यातः उला क्यने थे, खनेमदया च्वंगु
यातः—खने देकाबियथे । लें दुना चोहयातः—लें क्यना धियथे ।
ख्यूंसे चोथां मत न्याकाः—दयाच्चक फुकं मिखां खने देका बिय
थे छल्पोलं धर्म प्रकाश याना बिज्यात । थनी नसे जि त्रिरत्न याके
शरण वनेजुल । छल्पोलं जितः—“थनीनसे जीवन दत्तले शरण
बोह्य”उपासक धका मती धारण याना बिज्याहु !

छगू विचार

च्वेयागु (= उक्त) सूत्र द्वारा भोसं थ्व सिल कि—तद्धं
ज्वीगु व चिकिधं ज्वीगु थ्व फुकं भोगुहे लाहाटे दु । आः थुके भोसं
भति बांलाक मन बिया विचार याना मसोसेहे मगाःगु जुल ।

संसारे मचा, बूढा, धनी, गरीब, सकल प्राणी पित्तः—आयु
चिकिहाक ज्वीगु, रोगी ज्वीगु, रूप बांमलाइगु, वाक्सिद्धि मदैगु,
दरिद्र ज्वीगु, नीच ज्वीगु, निर्बुद्धि ज्वीगु स्वैतंहे योगु मखु । सकल
प्राणी पित्तः—आयु ताःहाक ज्वीगु, निरोगी ज्वीगु, रूपबांलाइगु

वाक्सिद्धि दैगु, धनी ज्वीगु, उच्च कुल याह्य ज्वीगु, बुद्धिमान् ज्वीगु, थुजोगुहे जक ययू । अथेनं संसारे स्वैतं हे इच्छा यानाथे दुगु मखु । इच्छानुसारं मज्वीगु नं संसारे छगू अतिकं तद्वगु दुक्ख खः ।

थुजा थुजागु दुक्खं मुक्त ज्वीगु इच्छा दुपिसं ज्ञान बुद्धि बल्लाका थःगु काय-वाक्-चित्त यागु विषयले स्मृति तयाः थःतः माःगु कथं थमं तुं कर्म देके माः । थःगु कर्म थमहे देकूसा सिवाय सुं ईश्वर-पिसं देकाबीगु मखु । तसर्थं भीसकलें दुक्ख खना ग्याना च्वनापीं, अल्पायु आदि हीनता ज्वीमयोपिसं च्वेकना तःगु सूत्र बमोजिमं आचरण यांगु अत्यन्त हे आवश्यक जुयाच्चन । आचरण मयासें केवल भगवान् याके हे जक प्रार्थना यानां मनकामना पूर्ण ज्वीमखु । प्रार्थना यानाथे आचरण नं याःसा जक थःगु मनकामना पूर्णजुई ।

उकिया नितिं भीपीं सकसेनं थःगु आचरण = कर्म यागु हे भरोसा कांगु ; पर यागु आश्रय मकासे थःगुहे कर्मयागु आश्रय कयाः कर्मफल यागु विश्वासनं बांमाःगु खः । गुह्यसे कर्म फल यागु विश्वास याइमखु, उह्यसे श्वलोके अकुशल कर्म यांतः ग्याइ-मखु । बांलाक विचार याना सोत धासा-भीके धाथे हे कर्मफल यागु विश्वास मदुनि । छींधासा—

“अष्टां कृत्वा घृतं पिबेत्”

धका धया तःगु नास्तिक मत् चार्वाक यागु सिद्धान्त थे तुं भीपीं नं लोक यातः केनेगु ज्यायानाः प्वाः छगः थनेगु हे जक ज्या जुया च्वंगु अपालं खनेदु । गथे धासा—धर्म धका भालपा गुठिगाना चलेयानाः, ज्ञानबुद्धि मालेगु मौकाहे मदेक ज्यां लोमलाना च्वन । भीथां थे चार-बार = नखः-चखः आपाःगु छुदेशे सं दुगुमखु ।

न श्व चित्त यातः सुविस्ता वीगु खः, न श्व ज्यूयातः निरोगी वीगु खः; न श्व धनमुना तःमिज्जी कैगुखः; न श्व शिनावने बले स्वर्ग लोके यकैगु खः; न श्व बुद्ध भगवान् यागु उपदेशे मिलेजुगु खः । श्व गठिगाना नखः चखः जा केवल थःगु जीवने काल वोगु होस मदेकैगु खः, ज्ञान बुद्धि मालेतः फुसंत मदेकैगु खः, श्वे नयाः शरीरे रोग अथवा ह्य भयातुकैगु खः; हानं ववंचा द्यो यागु प्रसाद नयाः चित्ते दुगु ज्ञाननं मदेका ल्वापु थैगु जकं खः; ले ले पत्तिकं नखः चखः माने यां माःया नितिं धेबा कमां याक याक धुकुती सोत्थना ते मफैगु जकं खः; सत्पुरुष पिनिगु सत्-उपदेश न्यनेगु मन मदेकैगु जकं खः । थुजो थुजोगु आचार-विचारं याना भीगु धन नं फुनावन, ज्यू नं श्यनावन, ज्ञानबुद्धि नं मदयावन । मखुगु बानि जुया चोंया नितिं बुद्ध भगवान् यागु उपदेश = ‘अमृतपद लाङ्गु’ धका स्यूसानं आचरण यां मफया वन । भन् अखतं उपदेश ब्यूपीं खना तंम्बेकैपीं थे जुयावन । ह्युटुं धासा भीसं—“ये धर्मा हेतु प्रभवा” धका व्वना जुया, हानं “यथावादी तथाकारी” धका श्री शाक्य मुनि भगवान् यागु थुजो थुजोगु स्तोत्र नं हुचा पत्तिकं उच्चारण याना जुया । तर व्वनागु अनुसारं अर्थ श्वीका ज्या यां-मफुगु जुया च्वन । थमं यानागु कर्मया फल भोग यां माली धैगु विश्वास नं मदया वन ।

“चिकित्सा पाठ मात्रेण

रोगीणः किं भविष्यति ?”

धका बोधिचर्यावतारे धयातःथेतुं, आचरण मयासे ह्युटुं जक हाला जुयां ह्युंहे सार दैमखु ।

हानं—

“कायेनैव पठिष्यामि वाक्पादेन तु किं भवेत् ?”

“शरीरं हे आचरणं यां, ह्युदं जक पाठयानां ह्युयां ?”
धका नं धया तः गुदु ।

बुद्ध भगवान् यागु धर्मे श्वंगू मुख्यगु शब्द दु । व ह्यु
धासा—‘शील, समाधि, प्रज्ञा’ थुके मध्ये प्रज्ञा यागु शस्त्रं हे तिनि
पूर्णरूपं क्लेश यातः छेदनं यायू । व प्रज्ञा शस्त्रं देकेतः धासा
समाधिस्थले द्वहां मवकं दैगु मखु । अर्थात् अभ्यन्तरे द्वहां वने-
मफेकं—अभ्यन्तर यागु ज्ञान मदेकं प्रज्ञाशस्त्रं दैगु असम्भव ।
अन अभ्यन्तरे द्वहां वनेतः धासा काय व वाक् परिशुद्ध मयासें
व्यूगु हे मखु । पिनें काय व वाक् परिशुद्ध मज्जीकं अभ्यन्तर
यागु चित्त शुद्धि ज्वीनं मखु । थुके छगू हानं दुनें शुद्ध विचार
मदेकनं पिनेयागु काय वाक् शुद्धि यां फैमखु । गथे लाहा सिलै-
बले जौगुलिं देपा लाहाटे व्वव्वस्याई, देपागुलिं जौगु लाहाटे
व्वव्वस्याई, परस्पर लाहाटं लाहा हे सिलै, वथे हे पिने यागु व
दुनेयागु (बाह्याभ्यन्तर) नं परस्पर मिलेजुया, परिशुद्ध जुई ।
उकिया निंति बुद्ध भगवान् यागुधर्मे अभ्यन्तर यागु गुह्य ज्ञान
प्राप्त यांतः शील हे पालन मयासें गागु मखु ।

आः भोसं आचरणं याना च्वनागुली शीलयागु लक्षणं ह्युं
नं खनेमदु । यदि ‘शील पालन मयासें नं अभ्यन्तर यागु ज्ञान
यातः लाभ यां फै’ धैगु जूसा भगवान् बुद्धं उपदेश यानातःगु
धर्मशास्त्र फुकं छयलेमदुगु जुई । च्वेकनागु मुख्यगु श्वंगू शब्द
मदुगु कार्यद्वारा अभ्यन्तर यागु ज्ञान कदापि दैमखु । तसर्थ
न्यापां शीलनी पालन यांमाःगु जुल । शील पालन मयाकं अनं

च्चे यागु छुं हे लाभ यांफैमखु । उकिया निंतिं महापरिनिर्वाण
सूत्रे भगवानं थथे धका आज्ञाजुया बिज्यागु दु—

“शील परिभावित याःसा तिनि समाधि महत्फल जुई; समाधि
परिभावित याःसा तिनि प्रज्ञा महत्फल जुई; प्रज्ञा परिभावित याःसा
तिनि क्लेशं चित्त बांलाक सम्पूर्ण विमुक्त जुई ।”

आः मीसं न्हापां मयासें मगाःगु ज्या छु धासा—च्चे
कनागु सूत्रे भगवानं आज्ञा जुया बिज्याना तःगु थें तुं न्हसगू
नीच कर्म यातः तोताः न्हसगुउत्तमगु कर्मनीं न्हापलाक आचरण यां
माःगु जुल । न्हसगू उत्तमगु कर्म शील यागु हे ज्या खः ।
उकिया निंतिं शील यातः प्राण समानं भालपा पालन यांमाल ।

साधारणतः ‘शील’ निगू प्रकार दु; यथाः—(१) चारित्र
शील, (२) वारित्र शील ।

चारित्र शील धैगु—‘थुगु थुगु शील पालन यांमाः’ धका
भगवानं आज्ञाजुया बिज्यागु जुक ‘चारित्र शील’ ।

वारित्र शील धैगु—‘थुगु थुगु यांमते’ धका भगवानं गनातः
गु=बारे याना तःगु जुक ‘वारित्र शील’ ।

थुगु ज्ञाने निपण ज्वीतः न्हापां तोतेमाःगु वस्तु यातः मतोतु
तले पालन यांमाःगु शील यातः पालन यां फैमखु । उकिया निंतिं
मिद्धु वा गृहस्थपिसं—न्हापां प्राणिघात यांगु ज्या तोतेमाः,
कट्यागु वस्तु खुं चित्तं खुयाकांगु तोतेमाः, पर स्त्री-गमन यांगुनं
तोतेमाः, पर यातः श्यंकेगु विचारं मखुगु खँ ल्हांगु तोतेमाः,
सुरापान यांगु नं तोतेमाः ।

थुलि अकुशल कर्म यातः तोता छोह व्यक्ति यातः अवश्यनं
कल्याण जुइ । थव खँ जा च्वेनं वने धुंकल कि—प्राणिघात

मयाःह्य यातः आयु ताःहाकः जुई; परवस्तु लोभ मयाःह्य यातः
 धन रत्ना जुई; पर स्त्री-गमन मयाःह्य सया थःह्य स्त्री परम शील-
 वती जुया पति भक्तिनी जुई; मखुगु खँ मल्हाःह्य या वाक्सिद्धि
 दर्ई; सुरापान मयाह्य सया बुद्धि वृद्धि जुया प्रज्ञावान् जुई ।

थुके तोतेमागु न्यागू वारित्र=बारें यां माःगु यातः तोता
 छोयगु । ज्वनेमागु न्यागू चारित्र शील यातः पालन यांगु ।

गृहस्थ व प्रव्रजितपिसं यांमाःगु आचरण=चारित्र शील
 आपालं हे दु । व माक्वफुकं थुके मच्चया, थन जा केवल
 संचित मात्र वर्णना दुगुजुल । तद्यथा—

“गौरव ते योग्यपिन्तः गौरव तेगु आदि खँ च्वे वने धुंकल ।
 आः थुके गुगुहिसापं गौरव आदि भक्ति मान तेगु धासा—थःगु
 छ्ये चोंपीं माँ, बौ, कका, दाजु आदि थःयासिनं थकालि पिन्तः
 आदर मान तया श्रद्धा भक्ति यांगु । अथेहे प्रव्रजितपिसं नं
 बिहारे दुपीं—थःसेया थकालिपीं—मानेयां माःपीं पूजायांयोग्य-
 पीतः सदानं हे आदर मान तया श्रद्धा भक्ति यांगु । कोकालि-
 पिन्तः नं मैत्रि भाव तया थिथिं मिलेजुयाच्वनेगु । हानं बुद्ध
 धर्म संघ याके तीव्र श्रद्धा तया पूजा भक्ति यांगु ।

बुद्ध गौरव

बुद्ध भगवान् यागु अस्थि धातु दुगु चैत्य, भगवानं बोधि
 ज्ञान लाना बिज्यागु बोधि वृत्त, हानं उद्देश याना तःगु प्रतिमा ।
 थुके यातः—‘शारीरिक चैत्य, पारि भोगिक चैत्य, उद्देशिक
 चैत्य’ धका धाई, ध्व श्वता चैत्य यातः नं श्रद्धा भक्ति तयाः
 माने यांगु ।

थः सोयानं तद्धपिन्तः अवश्यनं आदर मान तथा श्रद्धा भक्ति
यांमाः, पूजाभाव यांमाः । तर शुकी कर जक मिटे यांथे मतील्लू-
ल्लूथे विधिपुरे मञ्जीक यांगु मखु । थौकन्हे भक्ति भाव याइपीं
भक्तपिसं धासा—

“देतः लःसि, थःतः फंसि ।

इना वियेतः आपाः दुगु कोसि ॥

हानं

हिंसायागू जुयाचवन घोष ।

तृष्णां यानाः द्यो यातः दोष ॥”

धका धयातःगु थें यायिपीं आपालं खनेदु ।

“गुजोगु दान उजोगु मान ।

खः मखु चित्ते तयमाल ध्यान ॥” (म०)

भक्ति भाव—धैगु-जन्म सफल यांतः वा पुण्य लाभ यांतः यां-
माःगु खः । थःगु तृष्णां यानाः देतः धका प्राणिघात यानाः, ‘देतः
छांतः दं-दिंगु जक दःसां गाः’ धका, श्रद्धा मतसें भक्ति यांनां
छुयां ? पुण्य फल देकेगु हे खः धैगु जूसा—मतील्लू थें पूजा
यांगु मखु । गुजोगु प्रकारं यां माः धासा—

“धःगु जीवन नापं हे चढेयां माःगुथें श्रद्धा प्रवल यानाः
उत्तम-उत्तमगु नैविद्य भोजन छायाः बोधिसत्व पिसंथें—थमं
यानागु पुण्य फल यातः न्हेकने स्वेथें मने लुमंका—दान पुण्य,
श्रद्धा भक्ति, पूजा भाव यांमाः । यांधुंगु पुण्य कार्य स लिपा नुगः
मस्यांगु । सदानं हे पुण्य यागु फल मती धारण यानाः प्रसन्न
जुया चवनेगु ।

हानं मयासें मगाःगु छगू छुधासा—

“बहि विहारे यच्चुसे चोंकः,

सुग्घर-सप्फा यायगु न्यंकः ।” (म०)

मी बुद्ध-भक्तिपिसं भक्ति यांगु थां गुगुखः चैत्य, विहार, बोधि वृत्त आदि स फोहर मज्जीक फक्कनं सुग्घर सप्फा यानाः न्हायापुसें चोंका तेगु, चैत्य आदि प्रतिमा मूर्ति यातः अतिकं हे बांलाक परिशुद्ध यानाः छांपाः तेगु, देवस्थले फक्कनं बां बांलाक स्वां व्वया, नस्वाः नस्वागु धुं धुपां शृखण्डादि यागु सुगन्ध धूप थना तेगु, नस्वाःचिकं यागु दिवा कयाका तेगु । पुण्य भूमि देवस्थले प्राणिघात मयांगु; सुरापान यागु दुर्गन्धि फैले मयांगु; मल मूत्र त्याग मयांगु; फक्कनं यच्चुसे पिच्चुसे चोंक सप्फा याना तेगु; नियमानुसारं विहारे बास यांगु; बहि विहारे मैथुनादि व्यभिचार मयांगु । शुलि जक मखु थःगु विचारं नं गुलिफु उलि दर्शन याःवैपिनि चित्ते श्रद्धा उत्पन्न ज्जीकथं—थःगु चित्ते नं प्रसन्न ज्जीकथं, आदर तया श्रद्धा भक्ति यांगु ।

थुजोगु प्रकारं नियम आचरण यासे भक्ति पूजा यायिगु यातः हे—शुद्ध श्रेष्ठोत्तमगु पूजा भक्ति धका धाई । थुके अःकथं जुल धासा भिगु फल प्राप्त ज्जीमखु ।

धर्म गौरव

धर्म उपदेश न्यनेगु वखते—लाहातुदि चञ्चल मयासें, मिखां खेवं थुखें मसोसे, सुनापं न्हेपं दुया खें मल्हासे, श्रद्धा तया बांलाक मनतया न्यनेगु । न्यनागु धर्म उपदेश यागु अथे विचार यांगु । ‘तोते माः’ धाःगु यातः तोता—‘ज्वनेमाः’ धाःगु यातः पालन याना-

सुशीली ज्वीगु । हानं धर्म ग्रन्थ यागु सफू यातः लथालंग् मयासे
आदर तथा भक्ति पूर्वक विचार याना सुरक्षित याना तेगु । धर्म
प्रचार यांगु व याकेगुली उत्साह बढे यांगु । इत्यादि प्रकारं धर्म
गौरव यांगु ।

संघ गौरव

भिन्नु-संघ पित्तः आदर पूर्वक पञ्चाङ्ग प्रणाम-यांगु; शील
शिचा दिचा सेका कांगु, चोवर, भोजन, आसन, वासः आदि परि-
ष्कार दान वीगु; सेवा टहल आदि यांमाक्व सेवा शुश्रूषा यांगु ।

थुगु प्रकारं सेवा भक्तियाःसा तिनि भीतः सुख फल प्राप्त जुई ।

‘चैत्य आदि बहिविहारे शुद्ध सफा यानातेगुली न्यागू गुण दु’
धका भगवानं आज्ञा जुया बिब्याःगुदु—“थःगु चित्तनं प्रसन्न
जुई; परजन पिनि चित्त नं प्रसन्न जुई; देवतापिनि प्रियजुई; पुण्य
प्राप्त जुई; अन्तिमे शिनाली सुगति स्वर्ग लोके उत्पन्न जुई”
(अंगुत्तर पञ्चक निपाते)

थुगु गुण यातः मती लुमका—बहिविहारे फक्कनं परिशुद्ध
यांगुली बलवीर्य श्रद्धा देकेमाल । भीगु छ्ये हे नं नेगु च्वनेगु
च्वनेगु थासे सुग्घर सफा मजुल धासा—छ्ये या जाहान पित्तः
गुलि बोबियू ? धासेली देवस्थल जा भन् भीगु छ्ये सोयानं
भिदुर्ग-शच्छि दुगं—दोछि दुगं उत्तमगु स्थान खः, अन गुलि
सुग्घर सफा यांमाली ? थ्व जा धांमाःगु हे मखु । ‘पुण्य’ धैगु
मन शुद्ध जूसा जक दई; आचार-विचार शुद्ध जुल धासा मन
नं शुद्ध जुई । ‘आचार विचार शुद्ध’ धैगु थ्वहे च्वेकनाथे बहिवि-
हार चैत्य आदि देवस्थले गुलिफु उलि सुग्घर सफा याना बांलाक
छांपा तेगु इत्यादि यातः धाई ।

आदर पूर्वक चैत्य आदि यातः पूजाभक्ति यांगु या फल गुलि
तःधं धासा—निम्न लिखित वर्णन द्वारा बोध जुई । तद्यथा—

चैत्यपूजाया महत्त्व

“छगू समये श्री शाक्यमुनि भगवानं बिम्बिसार राजा यातः
वर्षावास विहार यांतः वचन बियाः लिच्छविपिनि वैशाली देशे;
जुयाच्चंगु श्वंगू प्रकार या दुर्भिन्न शान्त यानाः, अनंली द्वंगां
चवना गंगापार तरे जुयाः वनाः वेणुवने विहार याना बिज्याना
चवंगु अवस्थां भिक्षुपिनि परस्पर भगवान् यागु गुण-वर्णना
जुयाच्चन—

“अहो ! धन्य ! बुद्ध भगवान् यागु प्रताप । अहो ! धन्य ।
शास्ता या प्रति देव मनुष्य पिनि चित्ते गुलि प्रसन्नता दुगु ‘बुद्ध
भगवान् बिज्याइन’ धका राजापिसं च्यागू योजन तक ले माथं वंक
फि लांके बिल । हानं पुलि पुलि तुक्क नाना प्रकार यागु—स्वां
लाया तल । गंगा-नदी या लखे द्योने नागपिनिगु प्रभावं पञ्चरंगी
पलेस्वां नं पूणे जुया चवन । अकनिष्ठ देव भूवन श्यंकं तनंतं तनंतं
छत्र तें चिना क्वीकल । दयाच्चक चक्रवाल फुकं छगु हे चुक यागु
प्रमाण थे चल्म चल्हा जुया महा उत्सव जुल ।” इत्यादि.....

भिक्षुपिनि थुगुप्रकारं खं जुया चोंगु वखते हे अन भगवान्
श्यंकःबिज्यात । बिज्याना—‘छिमि हु खं जुयाच्चन ?’ धका
भिक्षुपिके न्यनाबिज्यात । अन भिक्षुपिसं ‘थथे खं जुया चवन’
भन्ते ! धका बिंति यात । भगवानं थथे आज्ञा जुयाबिज्यात—

“हे भिक्षुपों ! थव पूजा सत्कार आदि जिगु बुद्धयागु प्रतापं दुगु
मखु, नाग ब्रह्मापिनिगु प्रभावं दुगु नं मखु । थव जा जिं अतीत काले

छुं भतीचा त्याग यानाः चेत्ययागु सेवा भक्ति याना गुया प्रभावं
दुगु जक खः”

अन भिक्षुपिसं अतीतकाल यागु वर्णन न्यनेगु इच्छा याना
भगवानं याके प्रार्थना यात । भगवानं नं अतीत यागु खँ हया
बिज्यात—

अतीत काले ‘तक्षशिला’ धैगु थासे ‘शंख’ धैह्य ब्राह्मण छह
दया च्वन । वहे ब्राह्मण या ‘सुसीम’ धैह्य पुत्र छह नं दु । व
सुसीम कुमार भिखुदँ यागु उमेरे ‘वनारसे विद्याबोवने’ धका बौयाके
विदाकयाः विद्या बो वन । बुद्धिवान्ह जूयानितिं याकनं हे विद्यां
पारंगत जुल । अन सुसीम कुमारं विद्यायागु आदि व मध्य जकं,
सिल, अन्त मस्यू । उकिया नितिं गुरु याके व खँ न्यन । गुरुहसे
नं—‘जिस्यूगु थुलिहे जक खः; जिं नं’ आदि व मध्य जकं स्यू,
अन्त मस्यू, धका धाल ।

अनली—ऋषिपतने ऋषिपीं दु ‘अमिसं स्यू’ धका धाः गुन्यनाः
अन वना ऋषिपिके न्यन—

“भन्ते ! छरुपोलपिसं विद्यायागु अन्त स्यूला ?”

ऋषि पिसं धाल—“स्यू”

सुसीम—“अथे जूसा जितः सेना बिया बिज्या हँ ।”

ऋषिपिसं—“प्रव्रजित मजूनिपिन्तः सेनाबीगु जिमि दस्तूर
मदु । यदि छं विद्यायागु अन्त सीकेगु जूसा प्रव्रजित जु ।”

सुसीम—“ज्यू” धका अन हे प्रव्रजित जुल । अनली ऋषिपिसं
वैतः न्हापालाक शील-नियम यागु शिक्षानी बिल । पूर्वजन्म यागु
पुण्य संस्कार दुह जूया नितिं उगु शिक्षा फुकं सेका सीका शील
पालन याना याकनं हे प्रत्येक-सम्बोधि ज्ञान प्राप्त याना काल ।

सुसीम यागु विद्या, शील यागु गुण—आकाशे पूर्णचन्द्र
प्रकाश जूथेतुं सुसीम नं काशी देशे दकभनं आदर सत्कार मान
पूजा दुहजुया प्रख्यात जुयाचवन । तर आयु आपामदैगु कमं
याना वोगु दुयानित्ति ताकाल मदुवं परिनिर्वाण जुल ।

अन सकल प्रत्येक बुद्धपी व महाजनपी जाना वस्पोल सुसीम
प्रत्येक बुद्ध यागुःशरीर यातः संस्कार यानाः अस्थि-धातु कया नगर
द्वारे चैत्य देका प्रतिष्ठापित यानाबिल ।

उखे तक्षशिली 'शंख' धैह्य ब्राह्मण या—“जिह्वा पुत्र 'सुसीम'
विद्या बोंवंगु ताकालं दत्त, आतलें छुं नं खबर मवो” धका
वनारस पाखे पुत्र नापलाः वने धका छये प्याहां बल । क्रमशः
वना वनारसे थ्यंसेली महाजनपी मुनाचोंगु खनाः—“अवश्यनं
थुके छहसे मखु छहसे जा गथे मसी ?” धका महाजनपिनि
न्होने वना न्यन—

“भो महाजनपी ! थन 'सुसीम' धैह्य कुमार छह विद्या व्वने
धका वोगुदु, छिकिपिसं स्यूला ?”

महाजनपिसं—“खः हे ब्राह्मण ! वोगु दु जिमिसं स्यूः फला-
नाह्य गुरु याथां वेद व्वनाः ऋषिपिंथां प्रव्रजित जुयाः प्रत्येक सम्बो-
धिज्ञान प्राप्त यानाली—परिनिर्वाण जुयाविज्यात । वस्पोल यागु
अस्थि-धातु तथा चैत्य देका प्रतिष्ठापित याना तःगु थ्वहेखः” धका
क्यना बिल ।

अन व बौह्य ब्राह्मण कां यागु गुण वर्णन या नाप नापं परि-
निर्वाण जूगु खं न्यनामात्र कां यागु माथां विरह थामे यां मफया
अनहे भूमी भराक गोठुलाः—बें लाहाटं पारापारां दायाः ग्वारा
ग्वारा ठुला घनघोर ज्वीक खल । ख खं—“धन्य ! जिंकां,

प्रत्येक बुद्ध ज्वी धुंकूहा" धाधा—चित्ते श्रद्धा उत्पन्न जुयाः चैत्य या
जः खः सुघर सफा ज्वीक घों पुयाः, थःगु गां फि ल्हयाहया
फि लायाः, कमण्डले च्वंगु लखं हाहा यानाः, चैत्य छगलं यच्चुसे-
पिच्चुसे च्वंक सफा यानाः, जंगले वना स्वां कयाहयाः, थासेथासे
स्वां ब्वया पुष्प पूजा यानाः, थःगु गा यागु पटाका ब्वेकाः, थःगु
कुसां चैत्य यातःकीका, अतिकहे श्रद्धातयाः भक्ति पूर्वक पूजाभाव
यानाः वन्दना यानाः त्याहां वन ।

थुलि भगवानं अतीत यागु खं कना विज्यात ।

हानं भगवानं—हे भिक्षुपी ! उगुवखते 'शंख' धैह्य ब्राह्मण
जिहेखः । उगु वखते जिं 'सुसीम' धैह्य प्रत्येक बुद्ध यागु चैत्ये-
आदर पूर्वक घों पुयाः सफा यानागु या पुण्यं आः जितः च्यागू
योजन तक ले—कँ, लोहँ, फार-पांत थथ्याः कथ्या मदेक शुद्ध
समथल यानाविल । जिं अन चैत्यस्थले फि लाया वियागु
या पुण्यं आः जित च्यागू योजन मार्गे फि लाया विल । जिं
अन ग्वीगु यागु स्वाँ हया पूजा यानागु या पुण्यं, आः जितः
च्यागु योजन तक ले नाना प्रकार यागु स्वाँ नं परिपूर्ण जुल । छगू
योजन प्रमाणं गंगा नदी यागु लखे पञ्चरंगो-पलेस्वां नं परिपूर्ण
जुयाचवन । जिं अन कमण्डलु यागु लखें यच्चुसे पिच्चुसे चोंक
सफा यानागु या पुण्यं, अतिकहे दुर्गन्धीगु फोहर जुयाचोंगु वैशाली
नगरे जि वनेतः—वर्षा वृष्टि जुया परि शुद्ध जुल । जिं अन पटाका
ब्वेका कुसां कीकागु या पुण्यं, आः जितः अकनिष्ठ देवभूवने थ्यंक
पूजा पटाकादि छत्र तनंतं तथा कीकल, थुगुप्रकारं दयाचवक चक्र-
वाल फुकं छगूहे चुकथे चळ्मचळो जुयाः छगूहे उत्सवथे जुयावन ।
हे भिक्षुपी ! थुजोगु प्रकारं अतीत काले जिं छुं भतीचा त्यागयाना

चंत्य यागु सेवा भक्ति यांनागु या पुण्यं आः जितः ध्व सत्कार
जगुखः, बुद्धयागु अनुभावं जगु मखु।” धका भगवान् आज्ञा
जुया बिज्यात । (ध० अ०)

उकिया निंतिं ध्व लोके भक्ति यायिपीं भक्तजनपिसं भक्ति
यांगु बखते—श्रद्धा चित्तं गौरव यांना आदर पूर्वक यात धासा
महाफल प्राप्तजुई ।

उपोसथ शील यागु महत्त्व

न्हापा यापीं भक्तजनपिसं ध्वहे जम्बुद्वीपे भगवान् यागु
प्रतिमा = मूर्ति स गुलितक भक्ति याःगु दु धासा—जम्बुद्वीप या
‘चोल’ धैगु राज्ये ‘कावीर पट्टन’ धगु त्वाले धनवन्त मिथ्यादृष्टिपीं
चवना चोंगु जुल । अन देवालय छगूली सिपू छपुतीः गुजोगु नक्सा
चोया तल धासा—“भगवान् बुद्धं महादेव यातः कोच्छुना नमस्कार
यांना चोंगु” । छगु समये वहे देवालये आपालं हे उपासकपीं वना
सो वन । अन अमिसं छसिंनसें सोया यंकूवले वहे नक्सा खन ।
खना अपीं सकसेनं—“हाय ! अपशोच !! गुजागु भीसं स्वेमाल ?
ध्व अप्रमाणगु चक्रवाले वस्पोल बुद्ध भगवान् समानं सुदु ?
देव, मनुष्य, ब्रह्मा, भ्रमण, ब्राह्मणपीं मध्ये वस्पोल समानह
सुनं मदु धासेली वस्पोल भगवान् नमस्कार यां योग्यह सुदई ?
वस्पोल भगवान्जा—देव, मनुष्य आदि सकल प्राणिपिसं वन्दना
यां योग्यह, पूजायां योग्यह खः सिवाय वस्पोलं स्वैतं हे
वन्दना यां योग्यमजू । थमिसं मखुथे यात !!” धका हाला मती
अपशोच यांनाः राजद्वारे वनाः हाः वन । अपीं ध्वाकां चवना
कोलाहल यांना चोंगु राजां तायाः अमितः सःता—“छीं छु जुल ?
छु धका कोलाहल यांनागु ?” धकाः राजां न्यन ।

उपासकपिसं—“महाराज ! श्व संसारे बुद्ध भगवान् धैह्य गुजाह्य धासा—देवता पिनिमध्ये नं अतिकं तद्धह्य देवता खः, इन्द्रया सिनं तद्धह्य इन्द्र खः, ब्रह्माया सिनं नं तद्धह्य महाब्रह्मा खः । सुमेरुथे स्थिरह्य, सागर थे गम्भीरह्य, आकाश थे अनन्तह्य, पृथ्वी थे फैलेजुयाच्चह्य खः” धका नानाप्रकारं भगवान् बुद्धयागु गुण वण्णेन यानाक्यन । ‘अपदान’ धैगु ग्रन्थे थुगु वर्णन याना तःगु नं दु—

“महाभिसक्क सङ्कासो दोसव्याधि तिकिच्छको ।

सल्लकतो यथा वेज्जो दिट्ठि गण्ड विफालको ॥

सत्था नो भगवादेव महाब्रह्मेहि वन्दितो ।

देविन्द सुरसिद्धेहि वन्दनीयो सदादरा ॥

सब्बेसु चक्रवालेसु ये अग्गा ये च पूजिता ।

तेसमग्गो महाराज ! भगवानो पतापवा’ति ॥”

अर्थ—“वैद्ययासिनं महावैद्य जुया द्वेषरूपी रोग यातः वासः याना (= चिकित्सा याना) विज्याइह्य, वैद्यथे मिथ्यादृष्टि रूपी ‘कै’ यातः चिरेयानां विज्याइह्य । महाब्रह्मां नं वन्दना याना तःह्य, सदानं हे देवराज इन्द्रादि पिसं वन्दनायां योग्य जुया विज्याकह्य जिमिशास्ता भगवान् खः । दयाच्चक चक्रवाले पूजा फया चापीं मुख्य मुख्यपीं देवतापीं गुलि दुगु खः, हे महाराज ! अपीं सोयानं जिमि भगवान् बुद्ध श्रेष्ठ प्रतापवान्ह्य खः ।”

धुजोह्य गुणयुक्त लोकमान्यह्य भगवान् बुद्ध यातः अमिसं अयोग्यगु व्या याना तल ।

राजा—“भो प्रजापी ! (= उपासक पी) श्व संसारे न्याह्ये-सिनं न थाथः मानेयाना तःपीं देवता पित्तः तद्धका खँहाइगु

स्वभाव खः। आः शुके 'छिमि भगवान् बुद्ध तद्वद्वा खः' धका
छु प्रमाणं जिमिसं सीवेगु ? 'छिमिसं' क्यने फुला ?"

उपासकपिसं—“महाराज ! यदि छल्पोलयातः भ्यातु
मजूसा—दगु नवसा च्वयातःगु सिपू कांके छोयाः व सिपूती
शुद्धगु वस्त्रं मुनाः महाराज यागु छाप् तथाः गनं देव मन्दिरे
वांलाक बिचाः याना तेका तथा बिज्याहुं, न्हसन्ह देकाली हया
सोया बिज्याहुं, अन छल्पोलं भगवान् बुद्धयागु अतिकं तद्वंशु
प्रभाव खनी।” धका निवेदन यात। राजां अथेहे याकेबिल।

उखुनुं नसेहे सकल उपासकपीं मुनाः न्हसन्ह तक दान
बियाः, शील पालन यानाः, उपोसथ व्रते च्वनाः, सत्त्वप्राणीपिन्तः
मैत्रि भाव यानाः, थःमं याक्व धमेया पुण्यफल सकल प्राणिपिन्तः
अर्पण यानाः, त्रिरत्नयातः पूजायानाः, सकल उपासक पिसं
लाहात जोजलपाः प्रार्थना यात—

“श्व जिमिसं यानागु शुद्ध पुण्य यागु प्रभावं लोके महानुभाव
महाअद्धि दुपीं देवतापीं व लोकपालपीं प्यह्य देवतापिसं जिमि
भगवान् यागु शुश्रूषा यांया नितिं च्वनाचोंगु दृश्य क्यना ब्यू !”

थुगु उपासक पिनिगु पुण्यया प्रभावं स्वर्गभूवने देवराज इन्द्र
यागु ‘परदुकस्वल’ धैगु सिंग मल्मल् यागु आसन क्वानावल।
अन देवराज इन्द्र ‘श्व छुजुल ?’ धका विचार याना सोगु बखते
मनुष्यभूवने मिथ्यादृष्टिपिसं अयोग्यगु ज्या यानातःगु खनाः
संवेग चित्तजुयाः—महादेव यातः भगवान् बुद्धं नमस्कार याकातः-
गुली...भगवान् बुद्ध यातः महादेवं भोस्सुना दण्डवत् याना चोंगु
यानाः, व खँ उपासक पिन्तः कनाः, इन्द्रमहाराज थःगु थासे
ल्याहाँवन।

अनली न्हसन्ह दुखुन्ह उपासकपीं सकलें सुथे न्हापां दनाः
राजद्वारे वना राजायातः वन्दनाः याना धाल—

“महाराज ! जिमि भगवान् बुद्ध यातः ईश्वर महादेव भोस्सुना
दण्डवत् यानाच्चन ।”

अन राजां अमिगु खँ न्यना—नगरे घण्टा घोषणा याकाः
सकल प्रजा महाजनपीं मुंका देवमन्दिरे वना खापा चांका सिपू
पिकांकाः मुनातःगु वस्त्र पयंके बिल । पयंका सोबले—उगु सिपूती
जुया चोंगु प्रातिहार्य = आश्चर्यलीला खनाः राजा प्रजा सकसिनहे
मिथ्यादृष्टि तोताः बुद्धभगवान् या शरण प्रहण यात ।

अनली व राजां न्हापा व सिपू तयातःगु देवालय शयंकाः,
अन सं तद्धं अतिकन बांलाक विहार देके वियाः जीवन भर
त्रिरत्न यागु शरणे वना सेवा भक्ति यानाः अन्तिमे स्वर्गभूवने
उत्पन्नजुवन । (रसवाहिनी)

शील-श्रद्धा-भक्ति बांलाक पूर्णरूप यात धासा उलिसम्भनं
यांफु । थुजोगु प्रतापवान्गु धर्म या नामं बुद्ध मार्गीजुया चोंपीं
सज्जनपीं गुलिं गुलिं सिनं बुद्धभगवान् यातः वास्तामयासें रक्तपान
यां माःपीं असुर आदि देवगण पित्तः तद्धंका माने याना चोंपीं नं
दु । व देवतापीं जा—श्रद्धा-शील दुपीं गृहस्थ-उपासक उपासिका
पिनिगु हे नं सेवा याः वैपीं खः धासेली—बुद्ध भगवान् व भिक्षु-
संघ पित्तः जा धांहे माःगु मखु ।

हे बौद्ध सज्जनपीं ! बुद्ध भगवान् यागु गुण वर्णन थुलिजक
मखु सागर समानं दु । थुजोह्य ब्रह्मादि देवमनुष्यपिसं ‘सम्यक्-

सम्बुद्ध' धका आदर तथा पूजावन्दनादि यानातःश्च शास्ता न
 उपदेश याना तःगु शील यातः पालन यानाः सदानं शुद्ध आचरण
 यात धासा—अवश्यनं सुखवृद्धि जुई; धनवृद्धिजुई; महाशक्तवान्
 जुई; निरोगीजुई; उच्च कुले जन्म जुई। उक्तियानिति भिंगु ज्या
 अर्थात् कुशल कर्म यांमाः। भिं याःसा भिं जुई, मभिं याःसा
 मभिं जुई। भिनीगु, मभिनीगु तद्धं चिकिधं ज्वीगु, धनी निर्धनी
 ज्वीगु, रोगी निरोगी ज्वीगु थव फुक थःगुहे लाहाटे खः।

सुख यागु इच्छा दुर्पी सज्जनपिसं चवे कनागु बुद्धभगवान् यागु
 उपदेश अनुसारं—बुद्ध, धर्म, संघ याके तीव्र अद्वा तथाः 'थमं भिं
 याःसां मभिं याःसां उक्केयागु कर्मफल अवश्यनं भोगमयासें गाःगु
 मखु' धका कर्म-फले विश्वास यानाः आःनं लिपानं—दुक्ख, कष्ट,
 शोक, सन्ताप ज्वीगु ज्या यातः त्याग यानाः—सुख ऐश्वर्य
 प्राप्त ज्वीगु—दान, शील, भावना यानाः प्राणिपिन्तः दयातयाः
 दुक्खिपिनि उपरे करुणा तथाः, चैत्यआदि देवस्थाने व विहारे
 सुग्वर सप्फा यानाः, आदर तथा सेवा भक्ति यानाः, मां वौ पिनिगु
 नं सेवा टहल यानाः, पुण्यवान् ज्ञानवान् जुयाः, नर जन्म यातः
 सारे लाकाः अन्ते अमृत-पद प्राप्त यां फेमाः !

बहिविहारे यदि सुनानं फोहर याना, भक्ति भाव यात धासा—
 “उक्केयागु फल उगुहे प्रकार यागु जुई।” धका विश्वास यानाः थःतः
 महत्फल प्राप्त ज्वीगु प्रकारं आचरण यांमाल।

फोहर याना वं चवन, भक्ति भाव नं याना वं चवन धासा—
 उक्केयागु कर्मफल थयेनं ज्वीयो कि—भक्ति यानागुया पुण्यं वा
 दानवियागु या पुण्यं—सुन्दर रूपद्ध जुया महाधनी जुई।
 फोहर यानागु या पापं थःतः शरीरे रोग ज्वीकाः चवनेमाली थमंगथे

बहिबिहारे छुंहे मखुथे फोहर, याना जुल—अथे हे थः रोगी जुया च्वनीबले परजनं नं छुंहे मखुथे वास्ता मयासे हाकुतिना तयू ।
धनहे दुसानं शरीरे वाः कै आदि वच्चायापुसे चोंगु रोग जुयाः
कटकं 'छिछी !!' धोंका-अस्वस्थ जुया च्वनेमालीगु अवश्यंखः ।

भगवानं आज्ञाजुया विज्यागु नं दु—

“यादिसं वपतेबीजं तादिसं हरते फलं ।

कल्याणकारी कल्याणं पापकारीश्च पापकं ॥”

अर्थ—“गुजागु पुसा पियू रजागुहे फल दई । कल्याण याः
ह्य यातः कल्याण ज्वी, पाप याःह्य यातः पापहे ।”

उत्तमपूजा

पूजायागु विषयले नं भगवानं थथे आज्ञा जुया विज्यागु दु—

“यो खो आनन्द ! भिक्खु वा भिक्खुनी वा

उपासको वा उपासिका वा धम्मामनुधम्मपटिपन्नो विहरति ०

सो तथागतं सक्करोति गरुक्करोति मानेति पूजेति परमाय
पूजाय ।” (निर्वाणसूत्र)

अर्थ—“हे आनन्द ! गुह्य भिन्नु वा भिक्षुणी वा, उपासक वा
उपासिका वा गुह्येसिनं धर्मयात्यूल्यू धर्म पालन याई अर्थात्
धर्म उपदेश याना तःगु अनुसारं धर्म आचरण याई ० उह्य व्यक्तिं
तथागत यातः परम श्रेष्ठोत्तमगु पूजा याःगु जुई, सत्कार याःगु
जुई, गौरव याःगु जुई, माने याःगु जुई ।”

पूजा घैगु आमिस पूजाहे जक अत्युत्तम ज्वीमखु, धर्म आचरण
यांगुहे परम उत्तम पूजा खः । थुगु बुद्ध-सिद्धान्त यातः लोममंक
मती थना तेमाल ।

मुख्य जिगु आशिका—

स्त्रीसं पूजायां योग्यपीं—बुद्ध, धर्म, संघ, गुरु, मां, बौ, इत्यादि
 पित्तः थगु जीवन दत्तले अखण्ड भक्ति भाव यांना तथा चैत्य
 आदि बहिविहारे फोहर मयासे सुघर सप्का यांनाः, सप्का यांगुली
 लाभ व्जीगु न्यागू प्रकार यागु फल यातः लोममंकुसे मती धारण
 यांनाः, चवे कनावंगु न्हसगू अगुणं छुटेजुया, न्हसगू सुगुणं युक्त
 ज्वीगु इच्छा यांना—शील, समाधि, प्रज्ञा पूर्ण जुयाः अन्ते-जन्म
 जरां मुक्त व्जीग अमृत-पद लां फेसाः !!

साधु !

साधु !!

साधु !!!

जगत प्राणी या जय !!



जयमङ्गल गाथा

१. बाहुं सहस्रसमभिनिम्मितसायुधन्तं
गिरिमेखलं उदितयोर ससेनमारं ।
दानादिधम्मविधिना जित्वा मुनिन्दो
तं तेजसा भवतु मे* जयमङ्गलानि ॥
२. मारातिरेकमभियुञ्जितसत्वरत्तिं
घोरम्पनालवक्कमक्खम थद्धयक्खं ।
खन्ती सुदन्तविधिना जित्वा मुनिन्दो
तं तेजसा भवतु मे* जयमङ्गलानि ॥
३. नालागिरिं गजवरं अतिमत्तभूतं
दावग्गिचक्कमसनीव सुदारूनन्तं ।
मेत्तम्बुसेकविधिना जित्वा मुनिन्दो
तं तेजसा भवतु मे* जयमङ्गलानि ॥
४. उक्खित्तखग्गमतिहत्थ सुदारूनन्तं
धावं तियोजनपथं गुलिमालवन्तं ।
इद्धीमिसङ्कतमनो जित्वा मुनिन्दो
तं तेजसा भवतु मे* जयमङ्गलानि ॥

* मेपिनि लागि बोनेगु समये 'मे' धका बोनेगु यासे "ते"
धका बोनेगु ।

५. कत्वान कट्टमुदरं इव गविमनीया
 चिश्वाय दुट्टवचनं जनकायमज्जे ।
 सन्तेन सोमविधिना जितवा मुनिन्दो
 तं तेजसा भवतु मे* जयमङ्गलानि ॥
६. सच्चं विहाय मतिसच्चकवादकेतुं
 वादाभिरोपितमनं अतिअन्धभूतं ।
 पञ्चापदीपजलितो जितवा मुनिन्दो
 तं तेजसा भवतु मे* जयमङ्गलानि ॥
७. नन्दोपनन्दमुजगं विबुधं महिद्धिं
 पुत्तेन थेरमुजगेन दमापयन्तो ।
 इद्ध पदेसविधिना जितवा मुनिन्दो
 तं तेजसा भवतु मे* जयमङ्गलानि ॥
८. दुग्गाहदिट्ठिमुजगेन सुदट्टहत्यं
 ब्रह्मं विसुद्धिजुतिमिद्धि वकाभिधानं ।
 आणागदेन विधिना जितवा मुनिन्दो
 तं तेजसा भवतु मे* जयमङ्गलानि ॥
९. एतापि बुद्धजयमङ्गलअट्टगाथा
 यो वाचको दिनदिने सरते मतन्दि ।
 हित्वान नेकविविधानि चुपद्वानी
 मोक्खं सुखं अधिगमेय्य नरो सपञ्जो ॥

* मेपिनि लागी बोनेगु समये 'मे' धका बोनेगु थासे "ते"
 धका बोनेगु ।



नेवा भाषा या बौद्ध साहित्य

स्वचित्त शुद्धि मार्ग ...	३)	महासत्तिपट्टान ...	३॥
अष्टादश लक्षण ...	॥)	धातु भेदानुपस्तना ...	
विराग मार्ग ...	॥)	बुद्धोपदेश ...	
अनुत्तर विजय गुरुमण्डल ...	॥)	विशुद्धि ज्ञान दर्शन ...	॥२)
बुद्धगुण ...	१)	पूजाविधि ...	२)
ललित विस्तर (पालिभाषानुवा- दित) ...	५)	शोल व मैत्री भावना ...	३॥
ईश्वर क्षयीकि ...	३)	ज्ञानमाला ...	१)
प्रज्ञादर्शन प्रथम भाग ...	१)	गृहविनय ...	॥३॥
” दुतिया भाग ...	॥३॥	धम्मपद ...	॥३॥
परित्त सूत ...	१)	त्रिरत्न वन्दना ...	३)
		कर्म-विभाग ...	३)

सफू कांग्रु ठिकाना :—

महाबोधि पुस्तक भण्डार

सारनाथ, बनारस ।

किण्डोल विहार

काठमाडौ, नेपाल ।

एल्. पि. एण्ड डि. पि. उपासक

बुक्सेलर, कालिम्पोङ्ग ;

दार्जीलिङ्ग ।

भक्तबहादुर

बुक्सेलर, भोटाहिटी;

काठमाडौ नेपाल ।